

H. S. PAULLI OG DANSK MUSIKLIV I DET 19. ÅRHUNDREDE

AF

NILS SCHIØRRING

I gennem et langt liv indtog kgl. kapelmester H. S. Paulli (22.2.1810–23.12.1891) en central stilling i vort musikliv, til hvis betydeligste skikkelser i det 19. århundrede han hører, og dansk opera og ballet, dansk koncertliv og musikpædagogik, musiklivet i foreninger og hjem havde været væsentlig fattigere uden hans faglige dygtighed og hans utrættelige og uselviske kærlighed til de mange opgaver, han kom til at løse.

Holger Simon Paulli – eller Simon Holger, som han står indført i Holmens kirkebog, – blev for så vidt musiker ved et tilfælde. Som det fremgår af hans selvbiografiske fragment*) i dattersønnen Knud Hendriksens „Fra Billedmagerens Kalejdoskop“ (1954, s. 73–83), boede hans forældre i hus med komponisten Claus Schall, fra 1817 kapelmester ved Det kgl. Teater, og Schall blev, da Paulli kun var en halv snes år, opmærksom på hans musikalske evner. Han sørgede for hans undervisning på violin og skaffede ham, hvad dengang lod sig gøre, allerede som 12-årig en elevplads i Det kgl. Kapel, hvor han 1828 fik fast ansættelse. Regner man fra hans elevtids begyndelse, var Paulli knyttet til Det kgl. Teater i 60 år.

I 1829 kom August Bournonville hjem som triumfator fra sit lange studieophold i Paris og tog fat på at reorganisere den danske ballet. Han kærede Paulli som sin foretrukne musikalske medarbejder ved det daglige indstuderingsarbejde, og i årenes løb kom Paulli desuden til alene eller med andre at skrive musik til en lang række af Bournonvilles mest yndede ballerter, deriblandt „Napoli“, „Konservatoriet“, „Kermessen i Brügge“, „Brudéfærden i Hardanger“ og „Blomsterfesten i Genzano“. Efter en lang studierejse 1839–41 til Tyskland, Østrig, Italien, Frankrig og England ventede der ham fast udnævnelse til balletrepetitør, og nogle

*) Til Paullis biografi se endvidere Dansk biografisk Leksikon, XVIII, 1940 med litteraturhenviisninger.

år senere blev han koncertmester. I disse to egenskaber kom han efter teatrets regler til at dirigere balletter, syngespil, den daglige ouverture o.s.v., det vil sige næsten alle forestillinger med undtagelse af operaerne, som Franz Glæser ledede. Da Glæser døde 1861, søgtes Niels W. Gade vundet for Det kgl. Teater, men efter en prøvetid foretrak han at blive

F. S. Paulli

Træsnit af F. Hendriksen i „Ude og Hjemme“, 18.6.1862. Tegnet på stokken af Frants Henningsen efter akvarel af P. S. Krøyer i familieej. – Knap 1/2 størrelse.

ved Musikforeningen, og fra 1863 til sin afgang ved udgangen af sæsonen 1882–83 var Paulli Det kgl. Teaters øverste musikalske myndighed, i hvis lod det faldt bl. a. at indføre Verdi's og Wagner's værker på den danske operascene.

Men han nåede at tage del i meget mere. Med Gade og Hartmann overtog han ledelsen af det nye musikkonservatorium, som begyndte sin virksomhed i 1867, han dirigerede en tid lang Musikerforeningens store årlige koncerter, senere førte han Cæciliaforeningen gennem nogle kritiske år, og han ledede næsten alle de orkesterkoncerter med inden- og udenlandske solister, som blev givet i København. Desuden var han formand for Kammermusikforeningen fra dens grundlæggelse 1868 til sin død og lærer ved Blindeinstituttet „Kjæden“. Han synes at have nået alt dette uden at have haft for travlt til at tage sig med personlig interesse af alle de mange mennesker, han kom i berøring med. Derom vidner det smukke eftermæle, han fik i alle kredse. Og derom bliver man også min-

det ved det, der kommer til orde i den betydelige samling af breve, der sammen med en række andre aktstykker Paulli vedrørende, er skænket til Det kgl. Bibliotek af arvingerne efter Paullis dattersøn, civilingeniør Holger S. Henriksen (død 1955), medindehaver af det af faderen, xylograf F. Henriksen grundlagte reproduktionsatelier.

Det drejer sig her for det første om de officielle udnævnelsesbreve, Paulli modtog livet igennem. Dernæst om nogle nodehefter, hvoraf et indeholder kompositioner af Paulli selv, et andet melodier til viser, der var populære 1820-30, et tredje en kortfattet violinskole, muligvis svarende til den Paulli selv havde benyttet som barn, og et fjerde hefte med en komposition af Frederik Rung, hvorom nærmere senere. Derudover forskellige personlige notater m.m. og endelig ca. 150 breve.

Brevene skriver sig fra en meget broget kreds, der dog med ganske enkelte undtagelser har haft tilknytning til Paullis musikergerning. Hele denne store brevsamling afrunder på en meget sigende måde det billede, man har dannet sig af Paulli som en usædvanlig agtet og elsket personlighed i dansk musik. Det er et meget langt tidsrum af Paullis liv, der dækkes af disse breve, nemlig fra begyndelsen af 1830'erne lige frem til hans død.

Til de ældste hører nogle billetter fra Frederik Wexschall (1798-1845), dansk musiklivs betydeligste violinist i Paullis ungdomsår, og Paullis lærer endnu efter at han i 1828 havde fået fast ansættelse i kapellet. Wexschall nærede, hvad der kommer til orde i det første af de korte breve, der her gengives, megen kærlighed til kammermusik, og han grundlagde den første faste strygekvartet herhjemme. Trods sine usædvanlige violinistiske evner blev Wexschall, måske fordi han ikke havde det allerbedste forhold til kapelmesteren, Claus Schall, først 1835 kapellets solo-violinist (nu koncertmester). Til gengæld tog han, som det fremgår af det følgende brev, kapeltjenesten temmelig let. Wexschall ulejlignede sig aldrig med at datere sine breve, men de to her gengivne, skriver sig fra midten af 1830'erne.

Kjære gode Ven!

Hvis De har Lyst og Tiid, kunde vi maaske gjøre et D:Capo i Aften og fortsætte Quartetten,

De vilde behage at sige min Karl Besked, og ifald De ikke har afleveret Noderne kunde han tage Dem med. Endvidere beder ieg Dem at underrette Brødrene Weiss, og til Slutning ikke at møde senere end Kl. 6.

Deres hengivene
Fr: Wexschall.

Brødrene Carl (1809-72) og Ernst Weis (1807-73) kom senere henholdsvis som departementschef i kultusministeriet og som overretsassessor til at indtage betydningsfulde poster i dansk offentligt liv. De nærede en glødende kærlighed til musik og hævdede sig fuldt ud blandt tidens musikere af fag. Disse fire i forening udgjorde det første faste, koncerterende kvartetensemble herhjemme.

Min kjære Ven!

Stolende paa, at jeg i Dig har en Ven, som sikkert overtager mine Partes i Morgen Aften til Balletten „Faust“! Ifald jeg ikke selv kan komme formedelst et Parti jeg i længere Tid har været engageret til. Skulde Hr. Koch ikke ville spille de smaa Soloer, da anmoder jeg Dig at udføre samme. Jeg beder Dig intet at sige i Theatret, uden at jeg har en stærk *Diahreh*. Pfui!!! og det er alligevel sandt. —

Evig Din
Fr: Wexschall

S:T: Her Capelmusikus H. Pauli, Boldhusgade No 157.

„Faust“, var en romantisk ballet i 3 akter af August Bournonville. Musikken af og ved Ph. L. Keck; den havde premiere 25. april 1832. Brevet er fra tiden før udgangen af sæsonen 1835-36, da Paulli kun i disse år boede i Boldhusgade. H. H. Koch (1805-61) var en fortrinlig violinist, Wexschalls efterfølger på solistpladsen.

Med teatrets øvrige kunstnere stod Paulli på den bedste fod, og med den geniale skuespiller Christen Niemann Rosenkilde (1786-1861) var han forbundet i nært venskab. Den højst barokke måde, Rosenkilde udtrykte sig på i sine breve, ser man af de følgende udaterede linier:

Søde!

Vil De laane mig en kiøn Sommerfrakke i Aften. De skal nok have en saadan. tynd er jeg i Henseende til at skade Deres Klædemon, men tyk i det Venskab

hvormed jeg — hvis jeg
faaer Frakken — forbliver
indtil henad Kl. 9 —
ja for jeg er Ærlig — min søde Paulis
+

Det drejer sig naturligvis om lån af en frakke til en forestilling på Det kgl. Teater.

Efter Musikforeningens grundlæggelse i 1836 kom Paulli straks ind i repræsentantskabet, snart efter valgtes han til bestyrelsen, og til sin død var han bestandig nært knyttet til foreningens ledelse. Det var oprindelig Musikforeningens formål at udgive danske musikværker. Først i anden omgang tog den fat på den koncertvirksomhed, som snart efter blev det vigtigste for den, og som under Gade nåede sin fulde blomstring. Det var kun et meget beskedent antal årlige koncerter, der blev givet i de første år, men da Franz Glæser i 1842 kom til Danmark for at forestå operaen, benyttede man lejligheden til også at gøre hans evner nyttige i Musikforeningens tjeneste. Hertil krævedes dog en nyordning af orkesterforholdene, og dette medførte en brevveksling, som nu dukker op blandt Paullis papirer. Sagen vedrørende nyordningen af Musikforeningens koncertvirksomhed er fremstillet af Angul Hammerich (*Musikforeningens Festskrift II*, 1886, s. 71), der dog ikke kender detaljerne blandt andet vedrørende kapellets modstand mod den oprindeligt foreslåede, noget indviklede aflønningsordning. Som i så mange andre tilfælde har det muligvis været Paulli, der har skaffet enighed mellem de to uenige parter. Henvendelsen til Det kgl. Kapel er underskrevet af Musikforeningens samlede bestyrelse minus Paulli. Grunden til at han mangler, kan enten være den, at skrivelsen er stilet til „D'Herrer Medlemmer af Det Kongelige Capel“, altså også til Paulli, som indtil 1849 var aktivt medlem af kapellet, eller at han ikke fuldt har billiget det fremsatte forslag, men foretrukket (og arbejdet hen imod) den ordning, kapellet ønskede og opnåede.

Disse aktstykker til musikforeningens historie, der samtidig giver et godt indtryk af den økonomiske basis for koncerter afholdelse i de tider, lyder således:

I den Overbeviisning, at det Kongelige Capel med Interesse vil gribe en Leilighed til, under en udmærket Anfører at udføre musikalske Mesterværker, til hvis Fremtrædelse paa passende Steder der hidtil kun har været liden Anledning her, undlader Musikforeningens Administration ikke herved at meddele, at Musikforeningen ønsker at indrette 4 Symphonie-Concerter for denne Vinter, rimeligviis i Salen i hôtel d'Angleterre, saafremt det Kongelige Capel, med hvilket Udførelsen udelukkende skulde skee under Capelmester Glæsers Anførsel, maatte tiltræde Forslaget paa de af Administrationen foreslaaede Betingelser. Administrationen vilde saaledes forbeholde sig 250 Billetter til hver Aften, til Fordeling mellem Selskabets Medlemmer, imod herfor at udbetale til det Kongelige Capel 100rd for hver Gang; de øvrige Billetter – hvis Antal vil blive at be-

stemme, naar Rummets Størrelse nærmere er undersøgt, men foreløbig antages at ville blive henved 100 – overlades til en Pris af 4 R pr. Stk., eller som Abonnement for 2^{rbd} for alle fire Concerter til Selskabets Medlemmer eller gennem dem til Andre, og Indtægten heraf tilfalder Capellet. Af den Capellet saaledes tilfaldende Sum, vilde derhos kun blive at udrede: Omkostningerne ved Transporten af Instrumenter og Nodestole, samt disse sidstes Belysning, ligesom Samme ogsaa maatte sørge for Orchestrets Completering med leiede Musici, hvis dette maatte behøves; alle øvrige Omkostninger, saasom Leie af Localet og dettes Belysning og Varme, Anskaffelse af Noder, Budløn, Trykningsomkostninger o. desl.; ere Capellet uvedkommende og overtages af Musikforeningen.

Saafernt De Herrer Medlemmer af det Kongelige Capel, som vi tør haabe, ere villige til at gaac ind paa dette Forslag – der ingen Forandring medfører med Hensyn til Foreningens sædvanlige 2 Concerter, og som i Aar ønskes realiseret som et Forsøg, der, hvis det vinder Bifald, vil blive fortsat i senere Saisoner efter samme eller muligt en mere udvidet Maalestok – tør vi anmode Dem om at underrette os derom, ved at meddele Hr. Capelmester Glæser, som har optaget denne Plan med Velvillie og Interesse, Deres Beslutning, samt at udvælge tvende Herrer af Deres Midte, med hvem Administrationen i alle forekommende Tilfælde i dette Anliggende kunde conferere, og som maatte være bemyndigede til at tage Bestemmelser om Detailen i Forening med Administrationen.

Saafernt Omstændighederne tillade det, vil den første Symphonie-Concert blive givet i Slutningen af denne Maaned, og den paafølgende formodentlig i Januar 1843.

Musikforeningens Administration. d. 14 Novbr. 1842.

J. P. E. Hartmann. E. Collin. Holm. Weis. Mansa. E. F. Smidt

Til D'Hrr. Medlemmer af det Kongelige Capel.

Som talsmænd valgte kapellet violoncellisten J. F. Rauch og sin primarius Fr. Wexschall, hvis navne står under det svar på skrivelsen fra Musikforeningen, der forefindes i kladde på denne:

Til Giensvar paa den ærede Administrations Skrivelse til det Kongelige Capel, tillade Undertegnede, som bemyndiget i samtlige Medlemmers Navn, at tolke Resultatet af den Forsamling, som i ovennævnte Anledning fandt Sted; det heele Chor bleve enige om, at de med Fornøielse vilde yde deres Assistance, imod et Honorar af 150 Rbd.; som ganske

aleene uden nogen Afkortning til de saakaldte Uttensilier, skulde tilfalde Capellets Medlemmer.

Kiøbenhavn d: 21 November 1842

Ærbødigst

J. F. Rauch Fr: Wexhall

Til den ærede Administration for Musikforeningen

Herpå kom der et lidt skuffet svar fra Musikforeningen, hvor man dog besluttede sig til at følge kapellets ønsker:

Administrationen har modtaget De Herrers Skrivelse af 21 Novem: Vi beklage, at vort Tilbud om Betingelserne for Capellets Assistance ved Symphonie-Concerterne ikke har fundet Capellets Bifald; men vi ere ikke desto mindre lige tilbøielige til at gaac ind paa de nye Betingelser, som et Forsøg for denne Vinter. Da Capelmester Gläser har forsikkert os om sin Beredvillighed til at anføre ved Concerterne, antage vi saaledes denne Sag hermed som afgjort. Den første Concert vil blive afholdt Onsdagen d. 21de dennes.

Administrationen finder det ikke overflødig at bemærke, at man anseer som hørende til Capellet: alle Strængeinstrumenter, Fløiter, Oboer, Klarinetter, Fagotter og Horn, saa at der fra Foreningens Side kun betales for de øvrige Instrumenter.

Musikforeningens Administration d. 12 Decbr. 1842.

J. P. E. Hartmann. E. Collin. Ernst Weis. E. F. Smidt.

Til De Herrer Capelmusicus Rauch og Concertmester Wexshall

Koncerterne kom i gang, dog ikke i Hotel d'Angleterres sal, men i selskabet „Rekreationen“s lokaler på Nytorv. Abonnementsprisen blev ikke de foreslåede 2 rdl. men 1½. Musikforeningen fortsatte i en lang årrække med disse 4 ekstra koncerter pr. sæson.

Blandt brevene til Paulli er der mange, som giver udtryk for forhåbning om, at han kan hjælpe til at få ukendte komponisters værker opført og spirende talenter anbragt. Men også de største navne søgte hans råd og vejledning. Som aktstykker til skildringen af cellisten Chr. Kellermanns plads i dansk musikliv tjener følgende breve, hvor man får et indblik i den store danske violoncellists sidste sygdomsplagede år. Kellermann (1815–66) havde efter uddannelse i Wien i en snes år rejst Europa rundt som en af tidens berømteste cellokunstnere. Han valgte sin fødeby København, som han havde forladt 1822 med sine forældre, til udgangs-

punkt for sine rejser. Her havde han sit egentlige hjem, og her fandt han sin hustru, solodanserinden Caroline Fjeldsted, som han blev gift med 1849. Vist tildels for at føje hustruen, der led meget under hans langvarige fravær fra hjemmet, søgte han 1861 ansættelse i Det kgl. Kapel, men der kom intet ud af sagen, da der ingen ledige pladser var på dette tidspunkt (Niels Friis: Det kgl. Kapel, 1948, s. 13). Få år efter rantes han dog, som det også nævnes i det første af de nedenfor meddelte breve, af et apoplektisk tilfælde, og hans sidste år var triste, præget dels af sygdom, dels af økonomiske sorger. Paulli har åbenbart på forskellig måde søgt at hjælpe, hvilket fremgår af den taknemmelighed, brevene til ham lyser af:

Frederiksberg Alleegade No 20
25 May 1864.

Min bedste Hr. Hofkapellmester!

Da de stedse i Aarenes Løb har bevaret mig Deres troefaste Venskab saa har De sikkerlig ogsaa taget Deel i den sørgelige Skjæbne, der har rammet mig for 4 Maaneder [siden] i Mainz. Ved Guds Naade er jeg dog igien kommen saa langt at kunne gaae med temmelig Lethed og haaber endnu i Løbet af Aaret at kunde begynde med Udførelsen af min Kunst. Til min store Forundring hører jeg at to Vacancer i denne Vinter har fundet Sted; jeg hører at Kuhlau og Holm ikke ere meere; hvilken Plads skal nu besættes? troer De at Deres Tid vil tillade Dem at gjøre mig et Besøg i disse Dage saa vil De derved glæde mig overordentlig. Med de bedste Hilsener fra mig og min Kone til Deres heele Familie forbliver jeg som stedse Deres hengivneste

Chr. Kellermann

Cellisten Søren Kuhlau (1799–1864) havde fra 1820 været medlem af kapellet; cellisten Chr. Ludv. Holm (1822–64), en broder til bratschisten Vilh. Holm kun fra 1858. Pladserne tilfaldt efter konkurrence Franz Neruda (om ham se nærmere nedenfor) og Alb. Rüdinger (1838–1925), der også blev kendt som maler, blandt andet af det morsomme billede af en opførelse på det gamle kongelige Teater af „Den Stumme i Portici“ under Paulli (nu i Teatermuseet ved Christiansborg). Denne gang har åbenbart Kellermanns sygdom lagt hindringer i vejen for hans optagelse i kapellet.

I Februar 1865 var der væsentlig på Paullis foranledning i selskabet „Det gode Sindelag“ blevet arrangeret en koncert til fordel for Kellermann, og i det følgende brev takker han for koncertens afholdelse:

Frederiksberg Allegade No 20
23. Februar 1865

Min ædle Ven!

De maae sandelig tilgive mig, at jeg ikke personlig fremstiller mig, men jeg stakkels jordiske Menneske med mit daarlige Been kan ikke godt naae op til den olympiske Høide hvor De har taget Deres Bopæl. En stor Deel af det heldige Udfald som Soireen i Lørdags har havt, skyldes Deres Anstrængelser og klare musikalske Blik, vil De derfor modtage min inderlige broderlige Tak for Alt hvad De har gjort for mig. Jeg vilde næste Lørdag have viist mig i „Sindelaget“ men Thornam sagde mig at der da var Generalforsamling, og jeg vil derfor opsætte mit Besøg til næste Uge. Da De seer d'H Noach, Schiemann, Tofte, Neruda og Schjørring saa beder jeg Dem at takke de nævnte Herrer ret inderlig for deres kunstneriske Assistance.

Jeg træffer vel d'Herrer i „Sindelaget“ samlede og finder da Leilighed til at trykke dem Haanden og siige hvad jeg føler. Kiære Hofkapelmester Levvel for idag til Vi træffes i det kiærlige Sindelag og lad mig blive i gode som daarlige Tider Deres taknemmelige og hengivene

Chr. Kellermann

Med mit Helbred gaaer det noget fremad men bestandig in tempo largissimo; dog man siger i Italien „chi va piano, va sano!“ maatte det være Sandhed!

Paulli har formentlig selv spillet i kvartet sammen med Vald. Tofte (1832-1907), den fremragende violinist, der 1853 var blevet soloviolinist i kapellet, Fr. Neruda og Chr. Schiørring (1857-93), fra 1870 Toftes kollega som solist. Efter Kammermusikforeningens grundlæggelse 1868 blev ellers Vilh. Holm (1820-86) bratschist i denne den første Nerudakvartet. D.W. Noack var klarinettist i kapellet og Chr. Schiemann på dette tidspunkt kapellets højtskattede solooboist. Thornam er lægen og forfatteren A.W. Thornam (1813-80). Foreningen „Det gode Sindelag“, som Paulli en tid var formand for, var stiftet 1853.

Ved en lejlighed har Paulli været interesseret i at skaffe sig melodien til en tidligere meget sunget vise, og forskellige af hans venner melder sig med oplysninger. Da de kan have nogen visehistorisk interesse, fordi det altid hører til vanskelighederne at komme på sporet af ældre godt gemte og glemte melodier, meddeles de her. Først en oplysning fra den kendte viseforfatter, telegrafdirektør Peter Faber:

Kjære Ven!

7/10 73

Den omhandlede Sang: „Haand i Haand vi vandred om“ blev ved Indtoget 1790 afsunget ved en Æreport paa Skidentorvet af 24 hvidklædte Bryggerdøttre. Texten er af Adjunkt Plum, Musiken af Syngemester Zinck. Maaske denne Oplysning kunde tjene til at finde Melodien, der i sin Tid var yderst populair.

Din Faber

Højtideligheden i 1790 på det lille torv ved Nørreport, mellem Fiolstræde og Nørregade, fandt sted i anledning af, at prinsesse Marie, datter af landgreve Carl af Hessen, der den 31. juli 1790 var blevet gift på Gottorp med kronprins Frederik (VI), i midten af september ankom til København og blev modtaget med stor hjertelighed. Chr. Mallings's „Beskrivelse over Højtidelighederne i Anledning af Kronprinds Friedrichs og Kronprindsesse Maries Formæling“ (u. å [1790]) aftrykker s. 17–18 „Haand i Haand vi vandred om“; her meddeles også at den var forfattet af Magister Plum, og at melodien var af H. O. C. Zinck. Faber har muligvis vidst, at der 1826–32 var en adjunkt P. A. Plum ved Metropolitanskolen, og han har derfor ved forveksling anført denne (f. 1797) som forfatter. Magister Plum må være den senere biskop Frederik Plum (1760–1834), der i 1790 var præst ved Arresthuset i Kbh., og som s. å. disputerede for doktorgraden. Ejendommeligt nok findes på det 1790 udsendte enkeltryk af sangen intet forfatternavn. Mallings opgivelse kan derfor være en fejl, der kan forklares ved, at Universitetets kantate (med musik af J. E. Hartmann) i anledning af begivenheden, der også foreligger trykt, har Plum som forfatter. Måske har han dog digtet begge. Komponisten H. O. C. Zinck (1746–1838), var fra 1787 til 1817 knyttet til Det kgl. Teater som syngemester; han var desuden lærer ved Blaagaard Seminarium, en tid lang organist ved Frelsers kirke og kendt som udgiver af en koralbog, 1801.

Ikke længe efter var det til gengæld Peter Faber, der kom med en anmodning til Paulli:

Kjære Ven!

20 Juli 1874

Jeg antager, at Du kjender min Broderson Waldemar Faber fra Musikconservatoriet. Foruden Claveer spiller han Violin og har paa dette Instrument spillet i Musikconservatoriet og ved andre lignende Lejligheder. Forleden da jeg traf Schjørring, talte han af egen Drift om den unge Mands Fremtid, for hvem en *usædvanlig Grad af Beskedenhed* altid

vil være en Hindring, naar ikke Andre træde til. Det er det, som jeg nu vil gjøre. Schjørring havde en Formodning om, at det kgl. Capel vilde til Efteraaret faae Brug for nogle unge Extrakræfter i Violinen, der kunde lade sig nøie med et ringe Vederlag. Han sagde dette med alt Forbehold, men raadede dog til, at Fyren skulde melde sig hos Dig, idet han, der jo har været hans Lærer (hvis jeg ikke tager Feil) betragtede det som en given Sag, at han kunde udfylde den omhandlede Plads. For Tiden er han i Leiren ved Hald, og undskyld derfor at jeg beder dig optegne ham paa Expectancelisten, hvis en saadan findes.

Din hengivne
P. Faber

Wald. Faber hørte til det første hold elever ved Kjøbenhavns Musikkonservatoriums start 1867. Han fulgte undervisningen i de normale 3 år, jan. 1867–December 1869. Han opnåede ikke ansættelse i Det kgl. Kapel.

Et par breve fra komponisten A. P. Berggreen giver indblik ikke alene i Berggreens grundfæstede viden med hensyn til danske viser (det er det samme spørgsmål, som Peter Faber foran besvarer), men også i det mismod, der i de senere år havde grebet den aldrende komponist.

Kjære Professor Paulli!

d. 5te Novbr. 1873.

Hermed har jeg den Fornøjelse at meddele Dem den ønskede Oplysning om Sangen „ved Kronprindsesse Mariæ Indtog“ (saaledes lyder Overskriften i en gammel Bog, som jeg har). Det er samme Mel. som til Texten „Blide Sang, miskundelig“. Om Zinck har componeret den til samme Text eller til „Haand i Haand vi vandred om“, skal jeg ikke med Bestemthed kunne sige; men jeg troer fuld og fast, at han har componeret den til „Blide Sang“ og siden anvendt den til Festsangen. Melodien staaer i 3^{die} Hefte af mine Skolesange; af Texten findes kun det ene Vers i min gamle Bog. Jeg har ved min Undersøgelse truffet Melodien „Haand i Haand“ oftere anført over Viser, ogsaa saaledes: „Blide Sang“ eller „Haand i Haand“. Under denne Søgen har jeg været ganske rørt ved at iagttage min kjære gamle O. H. C. Zinck's Iver for at udbrede Sands for Melodie blandt Folket. Han var en Mand, der blev i sin Tid sat i Classe med de første Musikere; men i senere Tid af sit Liv blev han overseet! Er det ikke underligt nok: han var født 10 Aar førend Mozart og jeg har dog kunnet omgaes ham meget i ikke faa Aar.

Deres hengivne
A. P. Berggreen

Kjære Professor Paulli!

d. 19de Jan. 1875

Tak for den Opmærksomhed, De viste mig ved Udførelsen af mit „Pater noster“. Det vilde glæde mig, om De mellem mine Ting kunde finde Noget, der indbød Dem til Benyttelse, at Verden dog kunde see, at der er dem, som søge at benytte en Modgift mod den Behandling, jeg saa længe har været Gjenstand for, nemlig den: „at tie mig tildøde“!

Modtag med Venlighed de hermed følgende 2 første Bind af mine Compositioner.

Deres venskabeligst forbundne
A. P. Berggreen

Berggreen's „Pater noster“ blev opført ved Cæciliaforeningens koncert i Slotskirken d. 12. Jan. 1875. De kompositioner Berggreen nævner er hans: Compositioner for Sang og Claveer, I-II, 1872-73.

Efter at komponisten Henrik Rung (1807-71), stifteren af Cæciliaforeningen var død, overtog Paulli, der stod Rung venskabeligt nær, ledelsen af foreningens koncerter indtil sønnen Frederik Rung (1854-1914), der tidlig viste udprægede musikalske evner, og som allerede 1872 var blevet Paulli en nær medarbejder som operarepetitor, i 1877 var blevet moden nok til at træde i faderens fodspor som dirigent for foreningens koncerter.

I taknemmelighed over Paullis indsats i disse år, blev der 8. april 1874 givet en fest til hans ære, og ved denne lejlighed blev der opført en komposition af Frederik Rung på hvis titelblad der står: „Cæciliaforeningens Fest den 8de April 1874 til Ære for sin Dirigent Hr. Professor, kgl. Kapelmester H. S. Paulli, Ridder af Dannebrog, med Højagtelse ærbødigst og taknemmeligst fra Frederik Rung“. Det var en komposition for blandet kor, soli og klaver til en tekst, der begynder: Tag venlig mod den Krands, vi her af Toneblomster binde. Dette lille arbejde af Rung findes blandt de breve og aktstykker, der sammen med de her gengivne er indgåede i Det kgl. Bibliotek. Det ledsagedes af følgende brev:

Højstærede Hr. Professor!

d. 29. Sept. 1874

Kort efter „Cæciliaforeningens“ Fest den 8de April 1874 lod jeg afskrive medfølgende lille Composition i den Tanke at ville bringe Hr. Professoren den, men da jeg fik den fra Nodeskriveren, syntes jeg, at det vilde være paatrængende af mig, ifald jeg kom op med den til Dem. Jeg har derfor ladet den blive hjemme i min Skuffe, indtil De igaar bad mig

om at se den, hvorover jeg blev meget glad; nu tør jeg derfor bringe den til Hr. Professoren, og jeg beder Dem se paa den med skaansomme Øjne og erindre at det er en stor Ubetydelighed, et lille Bevis paa min store Taknemmelighed for al Deres Venlighed mod Deres med Ærbødighed meget hengivne

Frederik Rung.

Paullis menneskelige egenskaber, der medførte, at han uden svig og under fuld tillid fra de pågældendes side, venskabeligt kunde omgås personer, der ellers stod skarpt overfor hinanden, var sikkert også medvirkende til, at Rungs og Gade kom hinanden nærmere. Mellem Henrik Rung, stifteren af Cæciliaforeningen, og Gade, Musikforeningens myndige Leder, herskede der næppe det bedste forhold (C. Thrane: Cæciliaforeningen og dens Stifter, 1901, s. 191). Da Paulli blev dirigent for Cæciliaforeningen, kom det til en tilnærmelse, som fik sit mest markante udtryk i, at Gade anmodede om assistance til Musikforeningens førsteopførelse af Bachs Matthæuspassion. Herom foreligger følgende brev til Paulli:

Lørdag Eftermiddag 4/1 75

Kjære Paulli!

For at Du kan være fuldstændig orienteret med Hensyn til Opførelsen af den Bachske Passionsmusik, som finder Sted i den stille Uge, sandsynligviis d 24de og 26de Marts, meddeler jeg Dig herved følgende:

Concerterne gives af Musikforeningen, – de 2 mindre Chor synges, det ene, af Halvdelen af Musikforeningen Chor (50), det andet af det Kgl. Theaterchor (50), det 3de større Chor (Choralchor) synges af den anden Halvdel af Musikforeningens Chor (50), og hertil opfordrer jeg Chorforeningen og c: 40 Damer og Herrer af Cæcilieforeningen til at slutte sig, for at dette Chor, som repræsenterer Menigheden, kan gjøre den tilsigtede Virkning.

Prøverne paa Choralkoret ville begynde først i Februar, og disse Prøvers Antal vil ikke blive stort (da der [kun] er omtrent 8 Bachske Choraler at lære), saaledes at Cæciliaforeningens egen Virksomhed ikke der ved fortrædiges.

Vil Du snart skaffe mig Besked og Svar, hvorvidt disse 40 Damer og Herrer (ialt) ere tilbøielige til at deeltage i denne store Opførelse.

Forbindtligst
N.W. Gade

I den foreliggende samling findes kun et par ikke meget indholdsrige breve fra Paullis nære ven og medarbejder gennem næsten hele hans teatertid, August Bournonville (1805–79). Men i et tidligere offentliggjort brev fra Bournonville til Paulli (*Dansk Musiktidsskrift*, XVIII, 1943, s. 197), fra den tid (1861–64), hvor Bournonville var knyttet til operaen i Stockholm, nævnes den musikalske familie Neruda, hvis ene medlem, cellisten Franz Neruda (1843–1915), skulde komme til at få overordentlig betydning i dansk musikliv. Neruda fik allerede 1864 ansættelse i Det kgl. Kapel (jvf. ovenfor s. 105); i 1868 tog han initiativet til grundlæggelsen af Kammermusikforeningen, hvis formand Paulli blev, og der opstod et nært venskabs- og fortrolighedsforhold mellem Paulli og den unge Neruda. Paulli nærrede stor beundring for Nerudas omfattende musikalske talent og havde vist nok meget gerne set ham som sin efterfølger i kapelmesterstillingen (F. Hendriksen: *Mennesker og Oplevelser*, 1910 s. 338). Neruda følte sig dog snart draget mod at gøre sit talent gældende i udlandet, og han opnåede i forskellige perioder orlov for at kunne tage mod udenlandske engagementer, men tog 1876 definitivt sin afsked. Han bevarede dog stadig forbindelsen med Danmark, og efter nogle år i England tog han atter fast ophold i København, hvor han dannede sin nye kvartet med Anton Svendsen, Nicolaj Hansen (senere Holger Møller) og Chr. Pedersen. Da Emil Hartmann, som en kort periode efter Gades død havde ledet Musikforeningen, trak sig tilbage, blev Neruda Foreningens dirigent.

Der foreligger adskillige breve fra Neruda til Paulli. Her skal gengives tre af dem. I de to første skildrer Neruda sine oplevelser i Manchester og London, medens det sidste beskæftiger sig med Kammermusikforeningens anliggender.

58. Carter Street Greenheys Manchester
30 Dez 1877,

Kjære Herr Professor Paulli!

Tillad mig at berøve Dem nogle Minutters Tid for at sende Dem min og min Kones venligste Hilsen og Lykønskning til det Nye-Aar! – Maatte De og Familie i det kommende Aar kun opleve glade Timer! – For længe siden allerede vilde jeg have skrevet til Dem, men at skrive Breve det er Noget som saa grumme let opsættes; dertil kommer nu rigtignok ogsaa at jeg virkelig havde travlt de 2 Maaneder jeg har været i England. – Det regner med Concerter og i den kommende Tid vil det øse dermed. 14 Concerter har jeg spillet her i Manchester med, 16 allerede i andre Byer og der gaar megen Tid med at reise, men da jeg interesserer mig for Byer som jeg ikke kjender, er Afvexlingen stor nok i dette Punkt;

især var jeg indtaget i Liverpool og Bristol samt Halifax hvor den berømte Astronom Herschel var Organist inden han fuldstændig hengav sig til Stjerneverdenen. – Concerternes Program er meget afvekslende; vi give Sinfonieconcerter (Orchestret tæller 86 M.) Kammermusikconcerter, samt Solo for Sang og Instrumenter – man maa forundres over den Mængde skøn Musik der er skrevet. Af Nyheder har jeg lært kjende Brahms' nye Cmoll Sinfonie, samt Goldmarks prægtige Sinfonie „Ländliche Hochzeit“; foruden flere Oratorier og Ouverturer. Ved saa mange Concerter forekommer ofte Gjentagelser som jo for nye Værkers Skyld er af megen Interesse for Musikerne. Endnu har jeg 43 Concerter tilbage inden vi forlader England for at indtræffe med Guds Hjælp til Kjøbenhavn; det bliver 15. Marts. Jeg bliver da i Kjb. til Begyndelsen af Mai for [derefter] at tilbringe 2 Maaneder i London. Fra Juli til Slutningen af Oct. agte vi at forblive i Danmark og jeg har af den Grund ikke sagt op min Leilighed. Min Kone er jo henrykt derover; hun har det langt fra saa godt som jeg ønskede; hun er ofte alene og taaler det fuktige Klima meget slet. Juleaften bleve vi overraskede af voldsom Sneefald – hele Færdslen standsede – der var ikke at faa Vogne og det blev meget besværlig at efterkomme Invitationer. – Min Søster Norman var her for at være med os i Julen; hos en elskværdig Familie tilbragte vi Juleaften og 1te Juledag og der manglede hverken Juletræ eller Foræringer. –

Kommende Uge reiser jeg til Scotland og glæder mig specielt til Edinburg. Af Dagbladet, som Borchorst ofte sender mig erfarer jeg bestandig hvad der foregaar i Kjøbenhavn og Danmark – mit første Blick er dog endnu stadig Theatret og jeg veed alt herom. Igaar havde de Barberen og jeg havde nok Lyst til at see Schram som den mest udmærkede Bartolo der findes – – vi spillede forleden Ouverturen til Barberen – jeg var i Tanker ved Siden af Dem Herr Professor og kunde glæde mig over det saame raske Tempo – i Modsætning med en tør Concert i London forleden hvor deñe Ouverture blev spillet langsom $\frac{4}{4}$ i Stedet for $\frac{3}{4}$.

Min Kone og jeg sender de venligste Hilsner til Dem og Deres Familie og jeg skal tillade mig snart atter at skrive Dem til.

Forblivende Deres trofaste
Neruda

Når Neruda taler om sin kone, er det hans første hustru, balletdanserinden Ludovica Camilla Cetti (1848–1935), med hvem han blev gift 1869. Neruda havde taget engagement i Manchester for de syv af årets måneder. Herschel er astronomen William Herschel (1738–1822), der opdagede planeten Uranus; han var født i Hannover. Brahms' symfoni

i c-moll, hans første, havde fået sin førsteopførelse i Karlsruhe 4. nov. 1876. Den nåede hurtigt til England, hvor der var stor interesse for Brahms' musik. Karl Goldmark (1830-1915) var en i tiden meget yndet østrigsk komponist. Nerudas søster Norman er den berømte violinistinde Wilma Norman (1838-1911) senere Lady Hallé, der under familiens ophold i Sverige var blevet gift med den svenske komponist og dirigent Ludvig Norman (1831-85). De blev skilt 1869, og hun var fra 1871 bosat i England, hvorfra hun animerede broderen til at vove springet ud i Europa. F. Borchorst var indehaver af Lose's musikhandel. Peter Schrams (1819-95) geniale Bartoloskikkelse er bevaret for eftertiden i Hans Nic. Hansens karakteristiske radering.

17 Bentinck Street Manchester Square London, W.
13. Juni 1878

Kjære Herr Professor Paulli!

Fra sin Kone modtager jeg den Efterretning, at K.M.F. [d.v.s. Kammermusikforeningen] har voteret 1.200 Kr. til mig og jeg kan ikke nok forsikre hvor glad jeg blev og er derover. Jeg har udmærket Brug for dem, thi trods min nuværende gode Fortjeneste har jeg de 2 sidste Aar af mit Ophold i Kjøbenhavn ikke haft det godt i pekuniært Henseende, saa at K.M.F.'s Gave hjælper mig til at ordne ikke saa lidt vanskelige Forhold. Kjøbet af mit Instrument, som nu er fuldstændig ved Helbred efter Enger's udmærkede Reparation, har jo gjort mig megen Kummer, thi det var dyrt efter mine Forhold. -

Saa snart jeg kommer til Kjøbenhavn vil jeg aflægge Visit hos Comitéens Medlemmer, der har bragt denne smukke Sag til Afstemning. - Saa længe og ofte Lejligheden tilbyder sig, vil jeg deltage i K.M.F.s Virksomhed, Noget, som først at nævnes, jo ikke behøves, thi min Interesse for Foreningen er i Aarens Løb ikke bleven ringere. -

Her er et Musikliv, ikke til at beskrive! Sarasate, Wieniawsky, Jøll, Saint-Saens, Max Bruch, Haussmann, Viardot, Patti, Nielson, Trebelli, og utalelige Andre berede En ofte mangan en Nydelse og jeg forsøger saa vidt muligt for mit egen Arbeide Skyld ingen Concert, hvor der kan profiteres Noget; men jeg er træt en heel Deel, thi jeg nu siden Begyndelsen af Nov. spillet i 86 Concerter og de engelske Concerter ere desto værre ofte dobbelt saa lange som dem vi ere vant til. -

Jeg afreiser herfra d. 26 og gaar direct til Kjøbenhavn, d.v.s. det er muligt, at min Kone møder mig i Veile for at tilbringe nogle Dage der; jeg finder Omgivelsen af nævnte By meget smuk og kan desuden gjøre Pastor Wittrup den Glæde at spille en Quartett af Haydn med ham -

thi uden en Quartett vilde et Ophold, hvor det end er, ikke være saa behagelig for mig. – Min Kone og jeg vil tage os den Frihed at hilse paa dem i det smukke Fredensborg og jeg haaber, De kjære Herr Professor vil give os Tilladelsen dertil.

I Haab om, at disse Linier maa træffe Dem ved bedste Velgaaende forbliver jeg, med venlig Hilsen til Dem, Frue og Familie

Deres oprigtig hengivne
Franz Neruda

Ved læsningen af disse breve må man erindre, at Neruda først som 20-årig kom til Danmark. Det er i betragtning heraf helt forbløffende, så korrekt og flydende dansk han skriver. Kun en enkelt kejtet ordstilling eller et par ortografiske fejl bringer tanken hen på hans fremmede oprindelse. – Det instrument Neruda havde erhvervet var utvivlsomt en cello, bygget af den engelske instrumentmager Will. Forster, som senere blev erhvervet af lægen og cellisten Carl Bretton-Meyer. Enger var den udmærkede norskfødte instrumentbygger Gulbrand Enger (1822–86). De i brevet nævnte udenlandske musikberømtheder er alle så kendte, at der næppe behøves nærmere oplysninger om dem. – Jæll er pianisten Alfred Jaell; – Nielson er den svenskfødte sangerinde Kristina Nilsson.

Et af brevene fra Neruda til Paulli behandler et spørgsmål fra Kammermusikforeningen:

Onsdag Eft. d. 12 Okt. 87

Da jeg ikke kan overvære Generalforsamlingen i Kammermusikforeningen iaften, beder jeg den ærede Bestyrelse om at frembringe et Forslag som jeg allerede ifjor tænkte paa at meddele, men af forskjellig Grund opsatte til iaar.

Mit Forslag gaar ud paa at Kammermusikforeningen i Vinterens Løb afholder 3 Musikopførelser paa Foreningens sædvanlige Mødeaftner, hvortil Damer kunne faa Adgang. Jeg vil strax indskyde at vi maa huske paa at det er Damerne isærdeleshed, der f. Ex. ere i Majoritet hvad Besøg af Concerter angaar, og som vi kunde give et Bevis paa at vi sætte Pris paa deres ihærdige Interesse for vor Kunst.

Arrangementet tænker jeg mig saaledes:

Medlemmer af Foreningen kunne tegne sig for 1 eller 2 Dame-abonnementskort til 3 Musikopførelser. Men da saadanne Musikopførelser selvfølgelig vil medføre Udgifter, synes jeg at 1 Abonnementskort kunde sættes til omkring 4 Kroner. Et muligt Overskud vilde Finanzcomitéen vistnok neppe være bedrøvet over, og det Behagelige med det Nyttige

kunde opnaaes. Ifald der er Stemning for mit Forslag vil jeg kun ønske at man formaaede den nuværende Bestyrelse af Kammermusikforeningen til at tage sig af Arrangementet, og – nu overlader jeg Sagen til behagelig Discussion.

Ærb:
F. Neruda

Stifteren af Kammermusikforeningen vandt tilslutning til sit forslag; straks næste sæson afholdtes tre dameaftener og lignende aftener afholdtes, omend meget uregelmæssigt indtil Nerudas død.

Komponisten P. E. Lange-Müller (1850–1926) havde selv skrevet tekst til sin første opera „Tove“, der kom op 1878. I brev henvender han sig til Paulli om et af de problemer, der oftest giver anledning til vanskeligheder ved rollebesætningen i operaer:

Frederiksbergallee 24, d. 4de Aug. [1877]

Tillad mig, Hr. Professor Paulli, endnu en Gang at besvære Dem med et Par Linier, angaaende Frøken Rungs Erklæring om, at Toves Parti ligger hende for dybt. Professoren maa jo nemlig finde det underligt, at jeg ikke i Tide har ordnet denne Sag, før Udskrivningen af Partiet fandt Sted; men jeg maa til min Retsfærdiggjørelse anføre, at jeg Intet har vidst derom, førend jeg gjennem Professorens ærede Brev af 2^{den} August modtog denne kjedsommelige Efterretning. Da jeg i Vinter, i Januar Maaned, viste Frøken Rung Partiet – ganske vist temmelig flygtigt, da Frøken Rung var *meget* optaget den Gang og kun kunde spendere en lille Timestid paa mig – udtalte hun vel, at hun fandt det meget dybt, men sagde ikke Noget om, at hun ikke kunde eller vilde synge det, uden at det blev transponeret, og i et Brev, som hendes Broder skrev til mig i Paris i April Maaned, nævnede han heller ikke denne Sag med et Ord. Jeg maatte jo derfor troe, at de Transpositioner af Toves Parti, som jeg allerede før jeg viste det til Frøken Rung, havde foretaget, overensstemmende med det Raad, Professoren havde været saa venlig at give mig ifjor Sommer, da jeg første Gang viste Dem Syngestykket, vare tilstrækkelige; at dette ikke er Tilfældet, erfarer jeg først nu, og beder Professoren ikke i den Anledning nære nogen Uvillje mod

Deres meget ærbødige
P. E. Lange-Müller

Til Hr Professor H. S. Paulli, R af D og Dm!

Pauline Rung (1850–1929), en datter af komponisten Henrik Rung og søster til Fr. Rung, var 1869–95 en af teatrets sikreste operakræfter. Hun indgik 14. novbr. 1877 ægteskab med skolebestyrer E. C. T. Keller og sang som nygift titelpartiet i Lange-Müllers opera ved førsteopførelsen 19. jan. 1878.

Var H. S. Paulli agtet og æret som kunstner og menneske, gik dog ikke hans liv til ende uden at der opstod vanskeligheder for ham under hans arbejde ved Det kgl. Teater. Til de skiftende teaterchefer og -direktører synes han at have haft et godt forhold. Iblandt hans efterladenskaber findes i hvert fald breve fra Heiberg, Levetzau, Linde og Kranold, som i deres udtryksform viser megen hjertelighed. Med kammerherre Fallesen (1817–94), chef for teatret 1876–94, kom Paulli dog mindre godt ud af det. Den blanding af arrogance og mangel på støtte han fandt hos Fallesen smertede den ligefremme og vennelsøle Paulli, og da der til vanskelighederne med Fallesen kom forskellige presseangreb, besluttede Paulli ved udgangen af sæsonen 1881–82 at fratræde sin stilling. Da det imidlertid viste sig umuligt for Fallesen at skaffe nogen afløser, indvilligede Paulli af hensyn til operapersonalet og kapellet i at fortsætte en sæson endnu. I mellemtiden lykkedes det Fallesen at interessere den norske komponist Johan Svendsen (1840–1911) for stillingen, og han tiltrådte ved begyndelsen af sæsonen 1883–84 sin 25-årige kapelmestergerning, der skulde resultere i en imponerende blomstring for den danske opera.

Fra Paullis hånd foreligger et par redegørelser, der har været fremkaldt af den kritik, som i hans senere år rettedes mod operaens arbejde. Den første (Xylograf F. Hendriksen's papirer i Det kgl. Bibliotek; utilg. saml. 183) er et formentlig utrykt svar på en kritik af operarepertoirets omfang:

Jeg kjender intet Sted noget Theater hvor man kræver Capelmesteren til Regnskab for Antallet af de opførte Operaer; Jeg har aldrig paataget mig et saadant Ansvar og vilde heller ikke kunne gjøre det formedelst vore høist indviklede Theaterforhold. Det første Spørgsmaal her maa afgjøres naar Talen er om en ny Operas Opførelse er: Har Theatret Raad til at bekoste Iscenesættelsen dertil, og dernæst – har Theatret de fornødne Sangkræfter. Det første Spørgsmaal der i saagodtsom alle nyere Operaer er af stor Betydenhed og Bekostning, er flere Gange besvaret mig benægtende (fx: tidligere, med „Afrikanerinden“ der i sin Tid blev optaget paa alle større Scener, og i nærværende Tid med „Aida“ hvortil en Overbygning af Scenen vilde blive for bekostelig).

Hvad vore Sangkræfter angaar behøver jeg ikke at udtale mig, med disse lader Sagen sig i Reglen arrangere. Ved vort Theater er der indrømmet Operaen i Gjennemsnit, 2 Aftener om Ugen, og dette Antal er uagtet megen Sygdom og Svagelighed blandt Personalet opnaaet i denne Saison.

101 Claver- og Theaterprøver ere afholdte, og jeg skal dog bemærke at af disse vare 32 paa Hamlet. Idet jeg villig skal erkjende det vanskelige, for ikke at sige det umulige for Udenforstaaende, i at fælde en retfærdig Dom om det daglige Arbeide indenfor Theatrets Mure, kan jeg dog ikke tilbageholde Ønsket om at slige Bedømmelser ikke alene maa begrundes i et ydre Skjøn.

Ovenstående skrivelse stammer sandsynligvis fra april-maj 1882, hvor Paullis beslutning om at gå fra teatret modnedes. Thomas' opera „Hamlet“, der omtales heri, havde premièrre på Det kgl. Teater 20. nov. 1881. „Aida“ nåede først op under Johan Svendsen, den 4. okt. 1885.

Den anden af Paullis egenhændige redegørelser er at dømme efter den rystende skrift af yngre dato, men den vedrører et ældre forhold:

En lille Redegjørelse om „Mestersangerens“ Skjebne
paa det Kongelige Teater.

Under mit Ophold i Dresden i 1871, bivaanede jeg to fortreffelige Opførelser af „Mestersangerne i Nürnberg“ under Rietz's Anførsel; og jeg var tillige tilstede ved to fuldstændige Prøver, og kom derved til Visshed om at vort Theater besad Kunstnere der med Held kunne fyldestgøre de musikalsk vanskelige Fordringer. Ved min Hjemkomst foreslog jeg denne Opera til Optagelse paa vor Scene, og da dette blev bevilget, blev der straks lagt Haand paa Værket. Indstuderingen begyndte og der blev malet 4 fortræffelige Decorationer, der kunde maale sig med Udlandets bedste, og intet blev sparet paa det Heles Udstyr. Med stor Interesse og Udholdenhed omfattede alle Vedkommende Indstuderingen af dette Værk der 1872 blev opført i Marts d. 23-25-27. i April d. 2-5-7-18. En af Hovedpersonernes Sygdom forhindrede Opførelsen i den øvrige Deel af Saisonen. I Begyndelsen af den følgende Saison blev den opført den 3.7.12. Sept. og den 11. October, men efter denne Opførelse blev Vedkommende Sanger angrebet af en meget farlig Sygdom, der fjernede ham fra Scenen, ikke alene i Resten af denne Saison, men tillige hele den følgende. Paa en Doublering af Partiet kunde der ikke tænkes, da der ikke fandtes nogensomhelst brugelig dertil, og Operaen maatte foreløbig lægges til Hvile. – Ved Overgangen til det nye Theater hen-

vendte jeg mig strax til Theater Chefen med Anmodning om at „Mestersangerne“ snarest maatte faa Plads paa Repertoiret, da den omhyggelige Indstudering endnu var i saa friskt Minde at der kun behøvedes en ringe Forberedelse. Chefen lovede mig at der strax skulde gives de fornødne Ordre desangaaende. Faae Dage derefter blev jeg kaldet til Chefen, der høilig beklagede at han ikke kunde opfylde mit Ønske, idet saavel Theatermaleren som Maskinmesteren havde afgivet den Erklæring at der i det ny større Theater ikke kunde benyttes det mindste af de til det gamle mindre Theater maalede Decorationer, og da Theatermaleren endog for kommende Aar vilde være beskæftiget med det allernødvendigste til det nye Theaters Behov vilde der ikke kunne udføres noget større omfattende Arbejde. Saaledes endte mine Bestræbelser for at sikkre „Mestersangerne“ den berettigede Plads blandt Wagners Operaer.

Med vennen Bournonville havde Paulli i forsommeren 1869 været i München og Dresden. Om Paulli også i 1871 havde genset „Mestersangerne“ i Dresden er uvist, måske er hans årstalsangivelse en huskefejl. Paulli sørgede for, at flere af Wagners operaer kom forholdsvis tidligt frem herhjemme. „Mestersangerne“'s uropførelse lå ikke længere tilbage end 1868 (München), da den 1872 nåede frem på Det kgl. Teater. Den blev først genoptaget 1897. Dekorationerne til Det kgl. Teaters opførelse i 1872 blev malet af den fortrinlige Wald. Güllich (1836–95). Den omtalte sanger er tenoren Rich. Jastrau (1828–1902), der sang Walther von Stolzings parti. Han afskedigedes 1888. Hos den i musikalsk henseende mere konservative fløj vandt „Mestersangerne“'s opførelse ingen tilslutning (jvf. Overskou-Collin „Den Danske Skueplads“, VII, 1876, s. 673f). Blandt brevene til Paulli foreligger imidlertid en udtalelse fra en med Wagners værker fortrolig tysker (ulæselig underskrift), og heri roses Paullis fremførelse i meget høje toner.

Paullis otium var præget af sygdom, men han fortsatte sine timer ved konservatoriet næsten til sin død. Det gik dog ned ad bakke med helbredet, og et endelig knæk fik han, da han den 18. december 1891 mistede sin hustru Alberta f. Schow (f. 1815), med hvem han havde været lykkeligt gift siden 1842. J. P. E. Hartmann, da 86 år gammel, sendte ham i den anledning disse deltagende linier:

d. 21de Decbr 91

Kjære, trofaste Ven

Overfor den smertelige Tilskikkelse, som ved Din Hustrus Død er givet Dig at bære foruden de Lidelser som nu alt i en Aarrække har lammet

Dit Livsmod, er der kun det at sige at naar Gud i sin Naade har forundt Dig Kraft og Taalmod til at bære det, som er gaaet forud, saa vil han heller ikke nu unddrage Dig og Dine sin kraftige Bistand, men gjøre den nye Sorg saaledes, at den kan bæres af Eder Alle. Med dette Ønske og Haab vil jeg, vistnok en af de ældste og trofasteste blandt Dine mange Venner bede Dig være overbevist om min varmeste Deeltagelse. Vil Du hilse Din Datter og takke hende fordi hun strax bragte mig Sørgebudskabet.

Din trofast hengivne Ven
J. P. E. Hartmann

De lidelser, der hentydes til, er det angreb af nervebetændelse („helvedesild“), der i Paullis senere år gjorde tilværelsen næsten uudholdelig for ham. Han har næppe selv læst vennens deltagende ord. Han lå til sengs, da hustruen Lillejuleaftensdag blev begravet, og han udåndede få timer efter. I et nyt brev, denne gang til datteren Augusta Paulli, der efter søsteren Holga's bryllup 1876 med xylograf F. Hendriksen havde ført hus for forældrene, rister Hartmann den sidste, varmtføjte minde-rune over den bortgangne:

Julcaften

Kjære Frøken Aug. Paulli

Gud styrke Dem til at bære denne nye store Sorg, der atter er overgaaet Dem. Han har jo lidt saa meget, den kjære, trofaste Ven, at det vilde være formasteligt at ønske ham tilbage; men han vil mindes i Kjærlighed blandt os alle.

Deres hengivne
J. P. E. Hartmann

Et langt, utrætteligt og frugtbringende liv i dansk musiks tjeneste var endt.